

5. Давидович В. Е., Жданов Ю. А. Сущность культуры. – Ростов-на-Дону, 1997.
6. Климов Е. А. Введение в психологию труда. – М.: МГУ, 1988.
7. Колесник Н. П. Влияние психологической культуры педагога на личностный рост ребенка // <http://old.prosv.ru/metod/egorova/4.html>
8. Колмогорова Л. С. Становление психологической культуры Школьника // Вопросы психологии. – 1999. – № 1. – С. 85.
9. Кузнецова Т. Ф., Межуев В. М., Шайтанов Н. О. Культура: теории и проблемы. – М., 1995.
10. Мартыненко О. В. Психологические аспекты формирования имиджа практического психолога // <http://old.prosv.ru/metod/egorova/6.html>
11. Мещеряков Б. Г., Мещерякова И. А. Введение в человековедение. – М., 1994.
12. Орлов А. Б. Психология личности и сущности человека: парадигмы, проекции, практики: пособие для студентов психологических ф-тов. – И., 1995.
13. Становление психологической культуры личности как ориентир современного образования // http://www.informika.ru/text/magaz/pedagog/pedagog_3/at14.html
14. Ушаков Б. Г. Имидж как социально-психологическая проблема. – Екатеринбург, 1995.
15. Холодная М. А. Психология интеллекта: парадоксы исследования. – М., 1997.

Гордієнко Н. М.

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ І ЗМІСТУ СОЦІАЛЬНОЇ НОРМИ І СОЦІАЛІЗАЦІЙНОЇ НОРМИ

У статті висвітлено підходи різних вчених до трактування поняття “соціальна норма” і її вплив на соціалізацію особистості, виокремлені соціальні ознаки норми, які, будучи вираженими у певних правилах і законах, виконують надзвичайно важливі функції.

Розкривається сутність соціалізаційної норми, виділяються рівні їх функціонування, труднощі в оцінці стану соціалізації індивіда і позиції суб’єкта щодо дійсності та відповідні їм способи регуляції поведінки у різних ситуаціях.

Проблема соціалізації особистості є однією із основних в соціології, яка вивчає установлені і діючі у суспільстві механізми передавання соціального досвіду від покоління до покоління, вивчає співвідношення соціальних процесів та інститутів соціалізації, вплив інститутів соціалізації на соціалізованість особистості.

Соціалізація особистості завжди відбувається як подвійний об’єкт дослідження “особистість – суспільство”. Це означає, що процес соціалізації особистості відбувається через засвоєння соціальних норм, визнаних тим суспільством чи групою, у якій людина знаходиться. Поняття “норма” Великий тлумачний словник [1, 493] трактує як стандарт (правило), яке регулює поведінку в соціальних обставинах і пояснює цей термін так: ідея про те, що соціальне життя як упорядкований і безперервний процес залежить від оформлених очікувань і зобов’язань, широко

розповсюджена в соціологічних підходах, хоч одні з них надають їй більшого значення, інші – меншого. Наприклад, для Дюркгейма суспільство теоретично осмислювалось з точки зору морального порядку. Цей погляд вплинув на розвиток сучасного функціоналізму, особливо на творчість Парсонса, де поняття нормативного порядку виступає головним предметом соціальної системи. Тут ідея, відносно норм, пов'язана з соціалізацією і ролями, які зустрічаються на кожному рівні суспільства – від дій індивідів у повсякденному житті (наприклад, манери поведінки за столом, в класі та ін.) до формування правових систем в розвинутих суспільствах. Поняття норм включає і поняття соціального контролю, тобто позитивних чи негативних засобів забезпечення комфортності і застосування санкцій до девіантної поведінки.

Поняття “соціальної норми” у Словнику-довіднику з соціальної роботи [8, 152-153] трактується як засоби соціального регулювання поведінки індивіда і груп, як сукупність фіксованих у вербальній, знаковій або символічній формі очікувань і вимог соціальної спільноти (групи, організації, класу, нації, суспільства в цілому) до своїх членів відносно головної спрямованості їх діяльності (поведінки) як представників даної спільноти. За допомогою соціальної норми суспільство і соціальні групи ставлять до своїх представників вимоги, яким повинна задовольняти їх поведінка, спрямовують, координують, регулюють, оцінюють їх. Соціальні норми розробляються з урахуванням соціальної структури суспільства, інтересів групи, систем суспільних відносин і уявлень членів суспільства про належне, допустиме, можливе, схвалюване, бажане, прийнятне або про небажане, неприйнятне. Соціальні норми виконують функції інтеграції, упорядкування, підтримання процесу функціонування суспільства як системи взаємодій індивідів і груп. За допомогою соціальних норм вимоги суспільства і соціальних груп переводяться в еталони, моделі, стандарти належної поведінки і в такій формі адресуються особистості.

Регулюючи взаємовідносини людей, соціальні норми пропонуються індивіду вербально (правила, наукові знання, думки та ін.), у предметно-знаковій формі (зразки одягу, уніформа та ін.), у формі символів (гімни, прапори та ін.). Соціальні норми розробляються у всіх сферах суспільної практики і у всіх видах суспільних відносин. Ознаками соціальних норм є їх імперативність і еталонність. За рівнем спільноти соціальні норми ділять на норми всього суспільства і норми окремих його підсистем, включаючи групи (групові норми).

Свій погляд та трактування поняття “соціальна норма” висловлює Є. М. Пеньков [6, 43], який доводить, що соціальна норма – це не будь-яке правило для дії, а лише те, яке регулює суспільну поведінку людей, в якому люди виступають у їх взаємостосунках з суспільством, колективом, групою, іншими людьми, коли прямо і безпосередньо проявляється сутність людини. Він робить висновок про те, що сфера дії норми дуже широка, а сфера дії однієї з її видів – норми соціальної – набагато

вужча, вона відноситься тільки до сфери суспільної поведінки. Таким чином, стверджує Є. М. Пеньков [6, 45-46], не кожний вчинок людини можна оцінювати з точки зору тих чи інших соціальних норм. Детальне регламентування особистого життя людини заважало б розвитку її талантів, здібностей, емоцій. Чим вища ступінь регламентації поведінки людини, тим менша можливість залишається в неї проявити свою свободу і самостійність. Він умовно, спираючись на власні висновки, в діяльності особистості виділяє три сторони: перша – дії-операції, друга – сугубо індивідуальні вчинки, які безпосередньо не детерміновані спільнотою, не носять характер соціального фактору (особиста поведінка), і третя – соціальні дії особистості або суспільна поведінка як система дій-вчинків, які безпосередньо регулюються системою суспільних ідей, принципів і норм. Вчинки особистості, які не зачіпають інтереси інших людей чи груп, нейтральні по відношенню до соціальних груп і відносяться не до сфери суспільної, а до особистісної поведінки. Разом з тим, категоричного протиставлення особистого і суспільного не може бути, тому що в житті система дій індивіда має різну ступінь соціального ставлення до різних сторін суспільного життя.

Таким чином, Є. М. Пеньков [6, 46] в якості методологічного принципу, який дозволяє виділити соціальні норми із усього розмаїття норм, висуває поділ дій людини на: а) дії-операції, б) особисті вчинки, в) соціальну поведінку, яка і є об'єктом регулювання соціальних норм.

Соціальна норма, як елемент суспільної свідомості, – це завжди правило, вимога суспільства до особистості, в якій означені об'єм, характер і межі можливого і допустимого у її поведінці. Тому соціальні норми виступають як регулятори не будь-якої діяльності людини, а тільки її суспільної поведінки. У зв'язку з цим особистість під впливом різних факторів, як об'єктивних, так і суб'єктивних, відпрацьовує для себе свої індивідуальні правила життя, які можуть або співпадати з існуючими у суспільстві нормами, або вступати з ними в протиріччя.

Звідси Є. М. Пеньков [6, 48] робить висновок про те, що соціальні норми являють собою єдність трьох сторін: по-перше, вони – елементи суспільної свідомості, по-друге, вони – елементи індивідуального, по-третє, вони – практичний результат кореляції особистістю своїх індивідуальних правил життя з правилами і нормами, визнаними у даному суспільстві, групі. Від ступеня єдності цих моментів залежить, буде поведінка особистості співпадати з соціальними нормами, визнаними у суспільстві, чи ні.

Соціальні норми мають свої ознаки [6, 48-49]. Перша ознака – імперативність, яка полягає в тому, що будь-яка антисоціальна поведінка особистості викликає негативну реакцію з боку суспільства. Друга ознака – єдність вимоги до поведінки і оцінка цієї поведінки. Третя ознака – конкретний зміст соціальних норм визначається

відображенням в них умов суспільного буття, суспільних закономірностей і потреб суспільства на тому чи іншому етапі його розвитку. Ступінь ефективності тієї чи іншої соціальної норми, як стверджує Є. М. Пеньков [6, 49], знаходиться у прямій залежності від ступеня адекватності відображення в ній умов суспільного буття, соціальних потреб, інтересів. Таким чином, норма поведінки виконує двоєдину функцію: це і відображення дійсності і вплив на неї (регулююча функція). Це четверта ознака соціальної норми.

П'ята ознака – соціальна норма має не тільки зміст, але й певну форму. Так, правові норми, закріплені в юридичних актах, законах; моральні – в суспільній думці, поведінці; релігійні – у священних писаннях і проповідях, естетичні – в художніх принципах; норми громадських організацій – в статутах та ін.

Шоста ознака – соціальні норми відрізняються від індивідуальної вимоги до особистості вчинити саме так у даний момент, хоч ці поняття не завжди вступають у протиріччя.

Сьома ознака – контролю, оцінці з боку суспільства, піддаються, перш за все, соціальні наслідки тієї чи іншої поведінки.

Все вищезначене доводить, що соціальні норми, виражені у певних правилах і законах, виконують дві надзвичайно важливі функції, тобто виступають: а) як засіб орієнтації соціальної поведінки особистості чи групи у суспільстві в певній ситуації і б) як засіб контролю за поведінкою людини чи групи з боку суспільства.

Узагальнено і спрощено визначення поняття “соціальна норма” дається у Словнику психолога – практика [7, 423]. Воно трактується як прийняті в суспільстві чи окремій групі правила поведінки, що регулюють взаємовідносини людей.

Н. Є. Версака і О. М. Дьяченко [2, 14-27] вичленили три основні позиції суб'єкта щодо дійсності і відповідні їм три способи регуляції поведінки дитини в будь-якій ситуації:

- 1) нормативно-стабілізуючий спосіб взаємодії з реальністю;
- 2) смислоутворювальний спосіб, спрямований на пошук особистісного смислу та висловлення власної позиції щодо ситуації;
- 3) перетворюючий (діалектичний) спосіб, спрямований на перетворення реальності й вирішення суперечливої ситуації завдяки оперуванню протилежностями. Використання усіх трьох способів взаємодії з реальністю забезпечує єдину емоційно-когнітивну регуляцію поведінки дитини.

Якщо один із способів є домінуючим, то слабше будуть виражені інші. Взагалі, процес переведення зовнішньої об'єктивної норми у внутрішню, суб'єктивно значущу, а тим більше творення власної нової норми стикається з перешкодами. До них можна віднести великі неконтрольовані фонові впливи, недосконалість методів впливу, недостатнє врахування соціальної бажаності індивіда, ефекту самопрезентації та ін.

С. А. Малахов [9, 28] дає своє трактування поняття “соціальна норма”. Соціальну норму він визначає як набір правил поведінки, як соціальний тиск, за допомогою якого здійснюється регулювання вчинків і намірів індивідів у соціальній системі (очікування, які визначають коло допустимих дій). Ним виділяються як найбільш прийнятні такі три види норм:

- формалізовані правила (все, що офіційно записано);
- правила моралі (пов’язані з уявленням людей);
- зразки поведінки (мода).

Оскільки поняття норми відноситься, головним чином, до спеціальних очікувань „правильної або належної” поведінки, то під нормами, на думку С. А. Малахова, розуміється наявність певної законності, відтінок згоди, вимоги виконати щось або, навпроти, заборона, яка накладається на певну дію.

С. А. Малахов [9, 13-14] в якості механізмів засвоєння соціальних норм пропонує принцип наслідування, розроблений французьким соціологом Габрієлем Тардом, який типовими соціальними відносинами визначає відносини “вчитель-учень”, коли діти начебто „примірюють” на себе майбутні соціальні ролі дорослих.

Крім цього, С. А. Малахов [9, 13] спирається на соціологічну теорію Талкотта Парсонса щодо інтеграції індивіда в соціальну систему, який вважає, що індивід вбирає в себе загальні цінності в процесі спілкування із значущими для нього людьми, тобто тими людьми, які виступають для нього представниками його референтної групи. Іншими словами, ступінь і ефективність “соціального научування” залежить від характеру і сили прихильності до цього значущого іншого. В результаті необхідність дотримуватись загальновизнаних суспільством норм і зразків поведінки стає внутрішньою потребою людини, частиною її мотиваційної структури.

Свою точку зору на поняття “соціальної норми” висловлює А. І. Кравченко [4, 223], який стверджує, що чіткої межі між “прийнятим” і “неприйнятим” немає, не існує і “ідеальної” норми, бо у кожної людини у певній мірі має місце відхилення від якоїсь соціальної норми. У окремих людей деякі властивості виражені більш чітко, ніж у інших. Якщо у людини слабше виражена певна соціальна норма, то її вважають як людину з відхиленням від норми. В залежності від глибини і виразності відхилень від норми у людей в науковий обіг увійшли такі поняття, як аномальна поведінка, девіантна поведінка, а якщо поведінка йде явно всупереч не тільки моральним, а й правовим нормам, то таку поведінку називають делінквентною (злочинною). До відхилень у поведінці людей завжди ставились негативно, тому що значне відхилення у поведінці спричинювало певну нестабільність у суспільстві. Порушників норм намагаються залучати до виконання соціальних норм різними шляхами: покараннями, обмеженнями у чомусь, бесідами та ін. А. І. Кравченко [4, 229] своїми дослідженнями доводить, що у звичайних умовах життя 10-15% населення дотримуються завжди

соціальних норм; близько 70% людей – це люди з незначними відхиленнями тієї чи іншої норми, а решта – із значними відхиленнями різного типу. Разом з тим, А. І. Кравченко [5, 72] дає своє трактування поняття “соціальної норми”. Він визначає його як правила поведінки, які характеризують соціальну роль, тобто модель поведінки, орієнтовану на певний соціальний статус. Соціальні ролі і ролі соціальної норми А. І. Кравченко відносить до соціальної взаємодії, яка задовольняє або не задовольняє очікування людей. Ці очікування певним чином фіксуються і тоді вони стають соціальними нормами, якщо задовольняють очікування людей, або відхиленнями від норми, якщо не задовольняють очікування людей. А. І. Кравченко [5, 73] робить висновок про те, що не можна говорити про роль особистості в суспільстві, якщо не визначено поряд з очікуванням оточуючих і виконанням нею певних соціальних норм, кола вимог, визнаних для виконання даним суспільством.

Існує багато підходів, концепцій соціалізації особистості. Одна з концепцій – концепція соціалізаційної норми – представлена в науковій літературі А. І. Ковальновою [3, 109]. Вона розроблена на основі її багаторічної дослідницької роботи з проблеми соціалізації особистості. Соціалізаційну норму вона розглядає на індивідуальному рівні і на рівні суспільства. Так, в широкому розумінні соціалізаційна норма визначається нею як результат успішної соціалізації, що дозволяє індивідам і суспільству відтворювати соціальні зв'язки, суспільні відносини і культурні цінності та забезпечувати їх подальший розвиток. На індивідуальному рівні така норма – це багатовимірний еталон соціалізованості людини з урахуванням її вікових та індивідуально-психологічних характеристик. А на рівні суспільства вона розглядається як усталена сукупність правил передавання соціальних норм і культурних цінностей від покоління до покоління.

А. І. Ковальова вказує на те, що соціалізаційна норма тісно пов'язана з соціальною нормою, але не зводиться до неї. Різниця полягає у призначенні кожної з них: для соціальної норми таким призначенням є регулювання поведінки індивіда чи групи, а для соціалізаційної норми характерним є регулювання разом із засвоєнням норми (адаптація до неї та її інтеріоризація індивідом як основної властивості). Метою регулювання виступає передавання соціальної норми. Суб'єктно-об'єктна сторона регулювання визначається відносинами “той, хто передає – той, хто засвоює” (“вчитель – учень”). А. І. Ковальова [3, 10] виділяє три типи соціалізаційної норми: ідеальний, нормативний і реальний.

Ідеальний тип соціалізаційної норми визначається суспільними ідеалами і побудованими на їх основі орієнтирами особистісного розвитку. Цей тип норми може бути як дуже далеким від реальності, так і достатньо близьким до неї, являючись одним із варіантів бажаних моделей соціалізації, які відображені в політичних програмах, програмах виховання та навчання тощо.

В основі нормативного типу соціалізаційної норми лежать формалізовані положення про те, якою повинна стати людина, що може і повинен зробити відповідний інститут соціалізації для забезпечення інтеграції індивідів в суспільство. Нормативний тип передбачає певні межі альтернативних можливостей і, як правило, орієнтований на узагальнення обов'язкової для всіх траєкторій життєвого шляху.

Реальний тип соціалізаційної норми, маючи, як правило, багато спільного з нормативним типом, суттєво від нього відрізняється. По-перше, він має широку варіативність, яка базується на автономії особистості, що формується. По-друге, усі варіанти можуть мати місце незалежно від суспільної системи, в якій створена і функціонує сім'я. Реальна соціалізаційна норма як статистична характеристика інтеграції індивіда в соціум має і нетипові новоутворення. Величезна різноманітність практик у сучасному суспільстві розширює можливість реальної соціалізації, що викликає труднощі у фіксації рівня соціалізованості індивіда.

Таким чином, як стверджує А. І. Ковальова [3, 110], ідеальний тип можна вважати ядром соціалізаційної норми; нормативний тип можна представити як розширений простір, що оточує ядро, як прозорий, зрозумілий, раціональний, обмежений, але межі м'які, легко розширювані: дистанція між "повинно" і "можливо" в реальному житті може бути значною; реальний тип соціалізаційної норми має слабку прозорість, неоднорідний, рухливий, без чітко визначених меж. Рухливість його меж дозволяє фактично кожній соціалізаційній траєкторії індивідів виходити за межі норми, мати певні відхилення від неї.

Для вивчення дії соціалізаційної норми у суспільстві А. І. Ковальова [3, 110] виділяє три рівні її функціонування. Перший рівень – це норми соціалізації індивідів, які обумовлені як біологічними, так і соціальними факторами. Конкретні дослідження показують, що соціалізаційна норма корелюється з соціальними типами особистості, які домінують у суспільстві, з віковою характеристикою індивіда, його статусними домаганнями. Другий рівень – це норми для соціальної групи, детерміновані особливостями конкретної сукупності індивідів, її типових рис. Третій рівень – це загальносоціалізаційні норми, які відображають стан розвитку, суспільні ідеали, цінності, механізми соціалізації. В умовах змін у суспільстві соціалізаційні норми теж змінюються, трансформуються, втрачаючи певні поняття про ідеал, норму, переглядаються індивідом норми життєдіяльності, змінюється реальна поведінка.

А. І. Ковальова [3, 110-111] вказує на труднощі в оцінці стану соціалізації індивіда. По-перше, важко оцінити ефективність соціалізаційного механізму, який діє в суспільстві через широту його функціонування, наявності в ньому як організованих, упорядкованих, так і стихійних агентів і каналів соціалізації. По-друге, важко усвідомити рівень соціалізованості індивіда, його відповідність соціалізаційній нормі, бо цей процес індивідуальний, протікає на протязі всього життя людини, а також має

як зовнішню сторону адаптації, так і внутрішню – інтеріоризацію. По-третє, динамічність такого процесу через складність об'єктивних і суб'єктивних факторів не дозволяє представити його повну картину. По-четверте, процес інтеграції індивідів в суспільство має як типові для представників певної соціальної групи риси, так і інші соціальні характеристики, які майже непомітні, або зовсім невлітими на рівні особистості. Соціалізацію, на думку А. І. Ковальової [3, 111], можна вважати успішною, якщо індивід засвоює необхідні соціальні норми, ролі, цінності, стереотипи поведінки, визнані даним суспільством. Але це не означає, що відбувається поступовий рух вгору. Це складний, динамічний, суперечливий процес, який, особливо у молодому віці, супроводжується кризами, які людина не завжди здатна подолати. Дослідження і практика показують наявність відхилень майже у всіх людей, хоч у кожного масштаб їх різний.

Таким чином, соціальна норма виступає однією з домінант соціалізації особистості для її інтеграції у суспільство.

Розглядаючи різні тлумачення поняття і змісту соціальної норми, засновані на різних теоретичних концепціях, дослідники однак в розумінні соціальних норм як утворень, які впорядковують людську поведінку, забезпечують визначеність, структурованість, певність, стабільність, передбачуваність, інтегрованість стосунків у соціумі, без яких неможлива людська взаємодія та існування суспільства. Соціалізаційна норма розглядається як результат успішної соціалізації індивіда на індивідуальному рівні і як стійка сукупність правил передавання соціальних норм і культурних цінностей від покоління до покоління. Існує три типи соціалізаційної норми: ідеальний, нормативний і реальний та три рівні її функціонування. В процесі соціалізації зафіксовано ряд труднощів у засвоєнні соціальних норм, які треба врахувати в організації діяльності по їх засвоєнню.

Література :

1. Большой толковый социологический словарь (Cololins). Том 1. (А-О): Пер. с англ. – М.: Вече, АСТ, 2001. – 544 с.
2. Вераска Н. Е., Дьяченко О. М. Способы регуляции поведения у детей дошкольного возраста // Вопросы психологии. – 1996. – № 3. – С. 14-27.
3. Ковалёва А. И. Концепция социализации молодежи: нормы, отклонения, социализационная траектория // Социс, 2003. – № 1. – С. 109-115.
4. Кравченко А. И. Общая психология. Учебное пособие для вузов. – М.: ЮНИТИ ДАНД, 2005. – 475 с. – С. 20.
5. Кравченко А. И. Основы социологии. Учебное пособие для студентов средних специальных заведений. – М.: Изд. Центр “Академия”, 1997. – 368 с.
6. Пеньков Е. М. Социальные нормы – регуляторы поведения личности. Некоторые вопросы методологии и теории. – М.: Мысль, 1972. – 198 с.

7. Словарь психолога – практика / Сост. С. Ю. Головин. 2-е изд., переработ. и доп. – Мн.: Харвест, 2003. – 976 с.
8. Социальная работа: Словарь – справочник / Под ред. В. И. Филоненко. Сост.: Е. П. Агапов, В. И. Акопов, В. Д. Альперович, А. О. Бухановский и др. – М.: “Контур”, 1998. – 480 с.
9. Теоретическая социология. Подготовил: И2088 Малахов С.А. ref.com.ua/sociology/00005268.html, 2002.-С.13-14, 28-34.

Сусак Т. І.

ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ ПРОФЕСІЙНИХ ВМІНЬ ЩОДО СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ РІЗНИХ ГРУП КЛІЄНТІВ

А н н о т а ц и я

В статтє рассмотрєн фєномен соціального супроводєня рєзних груп клієнтєв с учєтєм соврємєнних рєалій общєствєнной жєзні. Сдєлєна пєпыткє вьявїть влїяніє лекцієнных и сємінєрских зєнятїй, коллєквіумєв, “круглых столєв” и “мєзговых атак” нє формїрєванїє у студєнтєв профєссїєональных умєнїй в сфєрє соціального супроводєня рєзних груп клієнтєв.

90-ті роки поставили перед Україною цілу низку питань, вирішення яких є необхідною умовою подальшого суспільного розвитку. Ці виклики зовнішнього середовища не виникли наново, їх загострення було спричинене переходом нашої держави до нових форм господарювання. Особливо позначилось впровадження ринкових реформ на соціальній сфері, яка виявилась найбільш незахищеною. Населення не тільки відчуло на собі матеріальні проблеми, але й втратило підтримку з боку держави, і як результат – посилення нігілістичних настроїв, особливо серед молоді. Для України характерним є існування великої кількості соціально незахищених груп населення, які потребують допомоги як з боку держави, так і зі сторони суспільства. В країнах Заходу – однією з дієвих практик вирішення подібного роду питань є соціальний супровід тих груп населення, які цього найбільше потребують. В нашій державі сьогодні теж починають схилятися до необхідності проведення таких заходів, проте відсутність досвіду у цій сфері, певні історичні обставини, а особливо неспроможність держави фінансувати у повному обсязі подібного роду кампанії, – ці, а також ціла низка інших обставин, обумовлюють наявність у сфері соціального супроводження різних груп клієнтів як форми надання соціальних послуг, появи проблем теоретичного та практичного характеру, вирішення яких здатне просунути нашу державу у цій сфері на значний крок вперед. Однією з таких проблем є слабкість теоретико-методологічних розробок у сфері соціального